

Načini primjene različitih vrsta umjetnosti u nastavi maternjeg jezika u razrednoj i predmetnoj nastavi osnovne škole

Drago Tešanović, Dragana Lazić

SAŽETAK: Cilj rada je osvrnuti se na vrste umjetnosti, kao i načine na koje se u osnovnoj školi njeguje umjetnost, s posebnim osvrtom na njegovanje lijepog i pravilnog govora učenika. Zadaci rada su da se uporede razlike u radu učenika razredne i predmetne nastave, u načinima primjene različitih vrsta umjetnosti u nastavi maternjeg jezika u osnovnoj školi. U radu su postavljene tri hipoteze, a prva glasi: „U nastavi maternjeg jezika u osnovnoj školi koriste se razni vidovi umjetnosti, kao što su pozorišna, filmska, književna, likovna i muzička umjetnost“. Druga hipoteza rada glasi: „Umjetnost se najbolje njeguje na časovima slobodnih aktivnosti i sekcija iz maternjeg jezika, kao i na školskim priredbama“, i Treća hipoteza rada glasi: „Postoje razlike u radu prilikom njegovanja umjetnosti u osnovnoj školi kod učenika u razrednoj i predmetnoj nastavi“. Korištene su deskriptivne metode, od tehnika korištene su tehnika posmatranja, anketiranje, testiranje i rad na pedagoškoj dokumentaciji, a od instrumenata korišteni su anketni upitnici kombinovanog tipa, testovi znanja i Dnevnici rada nastavnika u školi. Uzorak čine učenici i nastavnici iz opštine grada Bijeljina, a istraživanje je sprovedeno u februaru 2017. godine. Nakon sprovedenog istraživanja zaključeno je da su vrste umjetnosti koje se njeguju u nastavi maternjeg jezika u osnovnoj školi: književna, pozorišna, filmska, likovna, muzička. Ispoljavaju se tokom časova redovne nastave, na časovima slobodnih aktivnosti i sekcija, u vidu rada sa djecom koja žele da unaprijede svoja znanja i vještine, ali i nivo opšte kulture.

Ključne riječi: *umjetnost, jezik, razredna i predmetna nastava, sekcije*

Methods of Application of Different Arts in Native Language Teaching in Classroom and Subject-Based Teaching in Primary Schools

ABSTRACT: The aim is to reflect on the kind of art, as well as the ways in which the primary school nurtures art, with a special emphasis on fostering a wonderful and proper speech students. The tasks of the work are to compare the differences in the work of pupils in classroom teaching and older students in the uses of different types of art in teaching the Native language in primary school. The paper set three hypotheses, a first read: "In the teaching of the mother tongue in primary school used various forms of art such as theater, film, literature, visual arts and music." Another hypothesis states: "Art is best nurtured in the class of free activities and sections of the mother tongue as well as for school events," and the third hypothesis states: "There are no differences in the work during the nurturing art in elementary school with students in the classroom and subject teaching". Were used descriptive methods, techniques were used techniques of observation, interviewing, testing and operation of the pedagogical documentation, and the instruments were used questionnaires combined type, knowledge tests and salaries of teachers' work in schools. The sample consisted of students and teachers from the municipality town of Bijeljina, a survey was conducted in February 2017. After the research, it was concluded that the types of art that are nurtured in the mother tongue language in elementary school: literary, theater, film, art, music. Manifested during the hours of regular classes, especially in classes and extracurricular activities section in the form of working with children who want to improve their knowledge and skills, but also the level of general culture.

Keywords: *art, language, class and subject teaching, sections*

TEORIJSKO RAZGRANIČENJE POJMOVA

Opšteprihvaćena definicija umjetnosti je da je to ljudska djelatnost ili proizvod ljudske djelatnosti koja ima za cilj stimulisanje ljudskih čula kao i ljudskog uma i duha, a potreba za umjetnošću se obično naziva ljudskom kreativnošću. Kvalitet umjetničkog djela se obično procjenjuje na osnovu utiska koji ono ostavlja na ljude, broja ljudi u kojima je to djelo izazvalo neku emociju, u kolikoj mjeri se to djelo cijeni, kao i uticaj koji je to djelo ostavilo u prošlosti.

Jezik je medijum pomoću kojeg čovjek izgrađuje i tumači svijet u kojem živi, a uz to i osnovno sredstvo interakcije i komunikacije među ljudskim bićima i bitan preduslov čovekovog stvaralaštva. Jezik u ovom opštem smislu dio je genetskog nasleđa ljudskog roda, a manifestuje se u hiljadama posebnih jezika kojima govore pojedine društvene zajednice širom svijeta (Bugarski, 2003, str. 7). Govor u prvom redu služi opštenju, saopštavanju. Pomoću govora prenosi se radno iskustvo pojedinca na druge pojedince i na zajednicu u cjelini. Usvajajući govor odrasle generacije,

dijete usvaja i njeno iskustvo – društveno iskustvo. Govor je ujedno i sredstvo izražavanja, on ima i emocionalno – izražajnu stranu, koja se očituje glasovnim govorom, ali i mimikom i gestom (Tešanović, 2016, str. 20). Osobine kultivisanog govora su: pravilnost, tačnost, jasnost, živost (dinamičnost), melodičnost, ubjedljivost i dr. Pravilan govor je onaj koji se pridržava književne norme u oblasti ortoepije, ortografije, morfologije, leksike, sintakse i stilistike.

Nastava, kao osnovna odrednica didaktike, ima za cilj sticanje znanja, vještina, navika i sposobnosti, koje su potrebne za dalji rad i život u cjelini (Musić, 2010, str. 11). To je jedan kontinuiran rad učenika i nastavnika, zasnovan na verifikovanim ciljevima i didaktički prilagođenim sadržajem, sredstvima, organizacionim jedinicama i prostorno-radnim uslovima. Umjetnost je, takođe, dio tog nastavnog plana i gradiva koje se u školi njeguje. Glavni cilj nastave je stvaranje slobodne, stvaralačke i autentične ličnosti i ostvarivanje svih dječjih potencijala, kroz procese učenja. Nastava je od prvog do petog razreda razredna, što znači da jedan nastavnik predaje sve predmete/oblasti. Od šestog do devetog razreda nastava je predmetna, što znači da svaki predmet predaje drugi predmetni nastavnik. Slobodne aktivnosti ili sekcije u osnovnoj školi predstavljaju oblik vaspitno - obrazovnog djelovanja kojim se omogućuje učeniku da otkrije, zadovolji i dalje razvije interesovanje, sklonosti i sposobnosti za pojedine oblasti života, rada i stvaralaštva. Njima se bitno doprinosi socijalizaciji potreba i motiva djece, svestranom i slobodnom vaspitanju učenika.

NAČINI NJEGOVANJA UMJETNOSTI U ŠKOLI

Književna umjetnost, muzika, drama, slikarstvo, vajarstvo, arhitektura, film, pozorište, ples, strip, su vrste umjetnosti koje savremena estetika priznaje. U osnovnim školama se književna umjetnost, drama i pozorište ostvaruju kroz nastavni predmet maternji jezik, dok se ostale izučavaju na nastavi muzičke i likovne kulture. U ovom radu prioritet će biti umjetnost koja se ostvaruje kroz nastavu maternjeg jezika. Kao što Dmitrović (2002) kaže, najveća vaspitna vrijednost nastave maternjeg jezika je u tome što se razvojem govora stvaraju uslovi za uspostavljanje socijalnih veza i razvijanje aktivnosti učenika (str. 357). Njegovanje govora u školi je osnovni oblik rada u nastavi svih predmeta, a posebno u nastavi srpskog jezika i književnosti, ali i jezičkih sekcija, prvenstveno na recitatorskim, dramskim i literarnim sekcijama. Tokom časova sekcije se, pored izučavanja lijepo književnosti njeguje i kultura govora, pravilan književni izgovor, lijepo držanje i ponašanje (Dotlić i Kamenov, 1996, str. 23). Slobodne aktivnosti, a u okviru njih i jezičke sekcije, su integralni dio vaspitno-obrazovnog programa, a ostvaruju se putem: sekcija, klubova, učeničkih zadruga i drugih oblika. Slobodne aktivnosti se organizuju tokom cijele školske godine, a jezičke sekcije su sastavni i obavezni dio vaspitno-obrazovnog procesa u osnovnoj školi.

Razna takmičenja iz oblasti kulture daju značajan doprinos njegovanju umjetnosti u nastavi. Često se organizuju školska takmičenja u znanju, ali i vještinama. Značajno je pomenuti manifestaciju „Višnjicevi dani“, koja se organizuje u posljednjih 20 godina u Opštini Bijeljina, a na kojoj učestvuju učenici iz svih osnovnih i srednjih škola iz regiona. Programi ove manifestacije

obuhvataju tradicionalne sadržaje - literarne konkurse, takmičenja recitatora i besjednika, svečanu akademiju i ostalih izdanja, književno, guslarsko i folklorno veče, u kojem aktivno učestvuju učenici sa svojim nastavnicima. Ta manifestacija povlači za sobom i niz drugih kulturno umjetničkih radnji; obogaćivanje znanja i sticanje novih iskustava, što se prenosi i na druge školske oblasti.

Učenici na literarnim sekcijama pišu sastave i pjesme, tematski, ali i po slobodnom izboru. Nastavnik te radove može da šalje i na razna literarna takmičenja. Na recitatorskim sekcijama učenici uče i vježbaju dikciju i govor. U dramskoj igri djeca sama pronalaze sadržaj i tragaju za adekvatnim izrazom, a govor se prirodno razvija, replike izgovaraju glasno i razgovijetno, uz logičke pauze i ritam koji odgovara toku radnje, što tu književnu vrstu čini vrlo prikladnom za podsticanje govornog izražavanja učenika i njihovih stvaralačkih mogućnosti. Igrokaz ili kazivanje igrom je česta vrsta scenskog (dramskog) vaspitanja u osnovnim školama jer je vrlo prikladan za podsticanje govornog izražavanja i stvaralaštva kod djece nižeg osnovnoškolskog uzrasta. Jednostavna dramska igra je sastavni dio nastavnog plana i programa maternjeg jezika i u nastavi ostalih predmeta. Odlazak u bioskop i pozorište se takođe planira Nastavnim planom i programom (2014) na časovima maternjeg jezika, kao i razgovor o filmu ili pozorišnoj predstavi, sa kompletnom analizom gledanog djela.

I na kraju, načini njegovanja umjetnosti u školi najčešće se mogu sagledati kroz školske priredbe, koje predstavljaju poseban oblik vaspitnog rada. Takav oblik rada zauzima značajno mjesto u vaspitanju učenika. Priredbe se mogu organizovati tokom čitave nastavne godine. Program svake školske priredbe obuhvata sadržaje iz mnogih nastavnih predmeta i učestvovanje različitih učeničkih družina, ali njenu okosnicu uvijek čini maternji jezik i dostignuća svih postojećih družina vezanih za ovaj predmet (Vučković, 1993, str. 252). Priredba je jedan od najčešćih oblika povezivanja škole sa roditeljima i društvenom sredinom, i prilika da se škola u pravom svjetlu predstavi javnosti. Školske priredbe omogućavaju da se angažovanjem većeg broja učenika i nastavnika, dobrom organizacijom, podjelom uloga i zadataka, te davanjem mogućnosti svakome da iznese svoju ideju za rješavanje ovog ili onog problema, razvija niz pozitivnih osobina mlade ličnosti, a naročito osjećanje pripadnosti kolektivu i osjećanje lične odgovornosti.

METODOLOGIJA

Cilj rada je osvrnuti se na vrste umjetnosti, k načine na koje se u osnovnoj školi njeguje umjetnost, s posebnim osvrtom na njegovanje lijepog i pravilnog govora učenika.

Zadaci rada su da se uporede razlike u radu kod učenika u razrednoj i učenika u predmetnoj nastavi, u načinima primjene različitih vrsta umjetnosti u nastavi maternjeg jezika u osnovnoj školi.

U radu su postavljene tri hipoteze, a prva glasi: „U nastavi maternjeg jezika u osnovnoj školi koriste se razni vidovi umjetnosti, kao što su pozorišna, filmska, književna, likovna i muzička umjetnost“. Druga hipoteza rada glasi: „Umjetnost se najbolje njeguje na časovima slobodnih aktivnosti i sekcija iz maternjeg jezika, kao i na školskim priredbama“, i treća hipoteza rada glasi:

“Postoje razlike u radu prilikom njegovanja umjetnosti u osnovnoj školi kod učenika u razrednoj i predmetnoj nastavi”.

U radu su korištene deskriptivne metode, od tehnika: tehnika posmatranja, anketiranje, testiranje i rad na pedagoškoj dokumentaciji, a od instrumenata korišteni su anketni upitnici kombinovanog tipa, testovi znanja i Dnevnici rada nastavnika u školi.

Uzorak čine učenici (84) i nastavnici (12) iz Opštine grada Bijeljina, a istraživanje je sprovedeno u februaru 2017. godine.

REZULTATI ISPITIVANJA

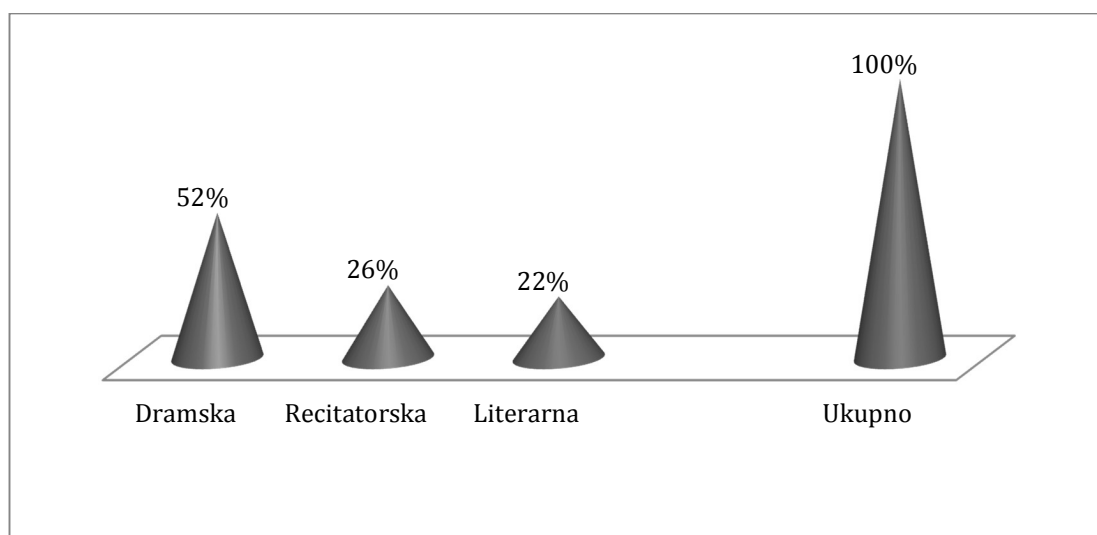
Rezultati istraživanja su prikazani tabelarno, grafički i opisno. Analizirajući Nastavni plan i program, od prvog do devetog razreda osnovne škole, možemo da zaključimo da su sadržaji umjetnosti zastupljeni od prvog do šestog razreda, s neznatnom razlikom u godišnjem broju časova.

Tabela 1. Planiranje filma i pozorišta po Npp

Pozorište/film	Godišnji broj časova
Prvi razred	Pozorište – 4 časa
Drugi razred	Pozorište – 4 časa
Treći razred	Film – 4 časa
Četvrti razred	Film i pozorište –5 č.
Peti razred	Film i pozorište –3 č.
Šesti razred	Film i pozorište –5 č.
Sedmi razred	Nije planirano
Osmi razred	Nije planirano
Deveti razred	Nije planirano

Analizom Npp utvrđeno je koliko časova godišnje je predviđeno za časove filma i pozorišta po razredima. Rezultati su prikazani u tabeli broj 1. Iz tabele vidimo da je u prvom i drugom razredu za pozorište predviđeno po 4 časa godišnje; u trećem 4 časa za filmku kulturu; film i pozorište u četvrtom razredu 5 časova; u petom 3 časa godišnje; u šestom 5; a od sedmog do osmog razreda nije planirano u Nastavnom planu i programu.

Rezultati ispitivanja učenika o tome na koje sekcije idu su prikazani u grafikonu broj 1. Iz njega vidimo da najveći broj učenika ide na dramsku sekciju i to sa 52%, recitatorsku 26% i 22% ispitanika na literarnu sekciju.

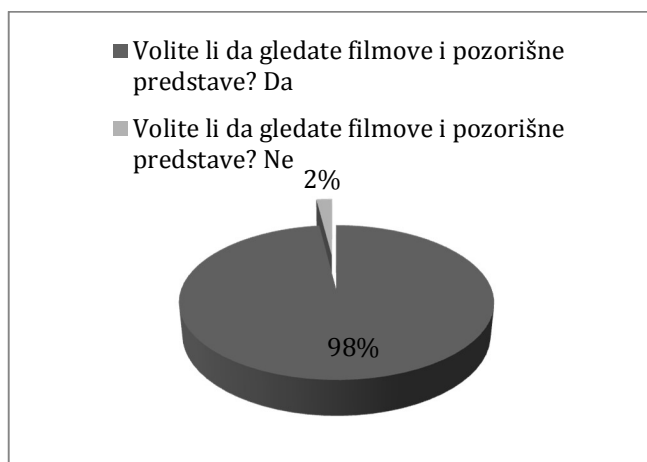
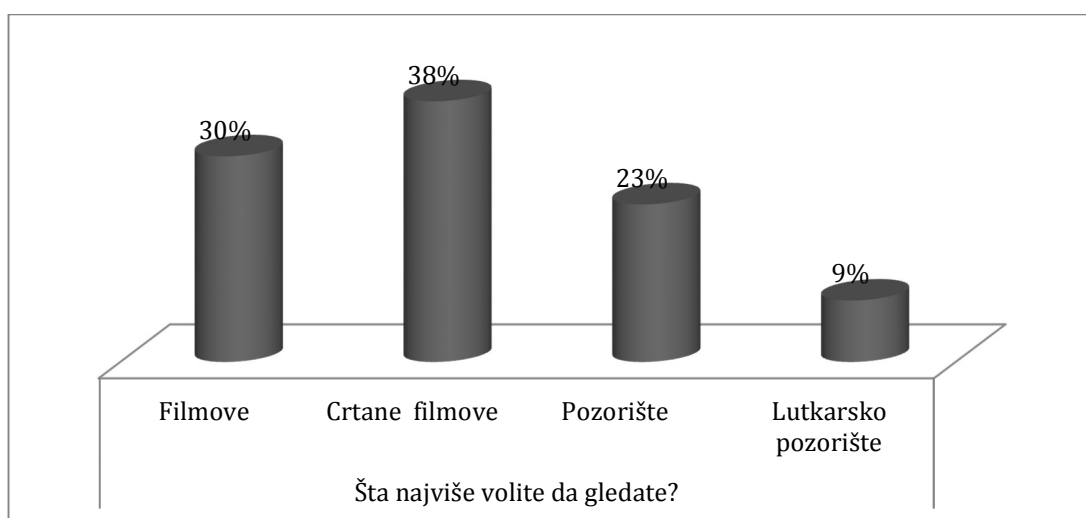
Grafikon 1. Na koje sekcije ideš?

Tabela 2. Vole li učenici da učestvuju na predstavama i zašto?

Da li volite da učestvujete na predstavama i zašto?			
Da	%	Ne	%
Volim da recitujem.	16	Imam strah od ljudi.	5
Volim da glumim.	17	Imam strah od nepoznatih ljudi.	4
Volim da me svi gledaju.	14	Stidim se nepoznatih ljudi.	4
Volim da me mama gleda	11	Imam tremu.	12
		Imam osjećaj da ću pogriješiti.	15
		Mrzim da učim tekst.	2
Ukupno:	58%	Ukupno:	42%

Tabela 3. Sekcije u školi

Sekcije	Razredna nastava	Predmetna nastava
Dramska	52%	42%
Recitatorska	26%	25%
Literarna	22%	33%

Grafikon 2. Interesovanja učenika za film i pozorište**Grafikon 3.** Koju vrstu umjetnosti učenici najviše vole?

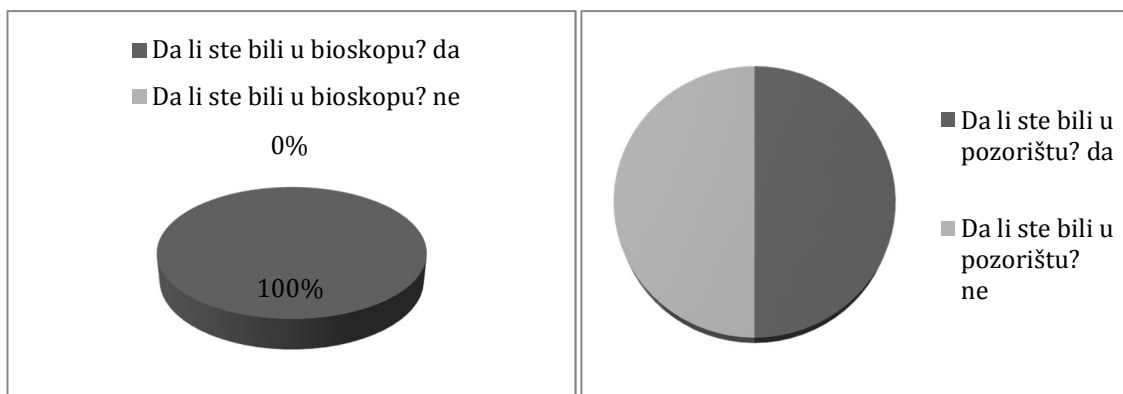
Iz tabele 2. Vidimo da veći broj učenika 58% voli da učestvuje u predstavama, jer vole da glume, recituju i da ih publika gleda, dok 42% ispitanika to ne voli jer imaju strah od nepoznatih ljudi, tremu i plaše se da će pogriješiti, mada ima i onih koji ne vole da uče tekstove. Iz tabele broj 3 vidimo da u višim razredima interesovanje za dramske sekcije opada, a raste za literarne, dok se kod recitatorskih sekcija nije znatno mijenjalo brojno stanje učenika koji ih pohađaju.

Rezultati ispitivanja učenika o tome da li vole da gledaju filmove i pozorišne predstave prikazani su u grafikonu 2. Iz grafikona vidimo da 98 % ispitanih

učenika voli da gleda filmove i pozorišne predstave, dok samo 2% ispitanika ne voli.

Omiljene vrste umjetnosti kod ispitanih učenika prikazane su u grafikonu 3. Iz grafikona vidimo da učenici najviše vole crtane filmove 38%, zatim filmove 30%, pozorište 23% i lutkarsko pozorište 9%.

Rezultati ispitivanja učenika o tome da li su bili u pozorištu i bioskopu prikazana su u grafikonima 4 i 5. Grafikoni pokazuju da su svi ispitanici bili u bioskopu, dok je samo polovina ispitanika bila u pozorištu.

Grafikoni 4 i 5. Posjeta bioskopu i pozorištu

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Nakon sprovedenog istraživanja zaključeno je da su vrste umjetnosti koje se njeguju u nastavi maternjeg jezika u osnovnoj školi: književna, pozorišna (scenska, dramska), filmska, likovna, muzička. Ispoljavaju se tokom časova redovne nastave, a naročito na časovima slobodnih aktivnosti i sekcija, u vidu rada sa djecom koja žele da unaprijede svoja znanja i vještine, ali i nivo opšte kulture.

Omiljena sekcija je dramska, dok literarnu pohađa samo 22% ispitanika, što znači da je najmanje učenika zainteresovano za literarno stvaralaštvo, a najviše za dramsko. Analizom rezultata ispitivanja došli smo do saznanja da najveći broj učenika ide na dramsku sekciju i to sa 52%, recitatorsku 26% i 22% ispitanika na literarnu sekciju. Veći broj učenika ili 58% voli da učestvuje u predstavama, jer vole da glume, recituju i da ih publika gleda, dok 42% ispitanika to ne voli jer imaju strah od nepoznatih ljudi, tremu i plaše se da će pogriješiti, mada ima i onih koji ne vole da uče tekstove. Najveći broj ispitanih učenika 98 % voli da gleda filmove i pozorišne predstave, dok samo 2% ispitanika ne voli. Najviše vole crtane filmove 38% ispitanika, zatim filmove 30%, pozorište 23% i lutkarsko pozorište 9% ispitanika. Svi ispitanici bili u bioskopu, dok je samo polovina ispitanika bila u pozorištu. Iz navedenih podataka možemo zaključiti da su prva i druga hipoteza rada, koje glase: „U nastavi maternjeg jezika u osnovnoj školi koriste se razni vidovi umjetnosti, kao što su pozorišna, filmska, književna, likovna muzička umjetnost“ i „Umjetnost se najbolje njeguje na časovima slobodnih aktivnosti i sekcija iz maternjeg jezika, kao i na školskim priredbama“, potvrđene.

Analizom Npp utvrđeno je da je za časove filma i pozorišta po razredima u prvom i drugom razredu za

pozorište predviđeno po 4 časa godišnje; u trećem 4 časa za filmsku kulturu; film i pozorište u četvrtom razredu 5 časova; u petom 3 časa godišnje; u šestom 5; a od sedmog do osmog razreda nije planirano u Nastavnom planu i programu. Takođe smo primijetili pojavu da u višim razredima interesovanje za dramske sekcije opada, a raste za literarne, dok se kod recitatorskih sekcija nije znatno mijenjalo brojno stanje učenika koji ih pohađaju. Ovim saznanjima treća hipoteza rada, koja glasi: „Postoje razlike u radu prilikom njegovanja umjetnosti u osnovnoj školi kod učenika u razrednoj i predmetnoj nastavi“, nije potvrđena.

LITERATURA

- Bugarski, R. (2003). *Jezici*. Beograd: Čigoja štampa.
- Vučković, M. (1993). *Metodika nastave srpskog jezika i književnosti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Dmitrović, P. (2002). *Učenici sa teškoćama u učenju i ponašanju*. Bijeljina: Učiteljski fakultet.
- Dotlić, L.J. i Kamenov, E. (1996). *Književnost u dječjem vrtiću*. Novi sad: Zmajevе dečje igre: Odsek za pedagogiju Filozofskog fakulteta.
- Lazić, D. i Tešanović, D. (2017). *Scenska umjetnost i filmska kultura u nastavi*. Banja Luka.
- Musić, H., & Muratović, A. (2010). *Komunikacija u nastavi*. Tuzla: Offset.
- Ministarstvo prosvjete i kulture – Republički pedagoški zavod RS. (2014). *Nastavni plan i program za osnovno vaspitanje i obrazovanje*. Istočno Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Istočno Sarajevo.
- Tešanović, D. (2016). *Metodika nastave maternjeg jezika i književnosti*. Brčko: Evropski univerzitet.

INFORMACIJE O AUTORIMA

Drago Tešanović

Univerzitet u Banjoj Luci, Filološki fakultet, BiH
e-mail: drago_tesanovic@yahoo.com

Dragana Lazić

Osnovna škola „Knez Ivo od Semberije“ Bijeljina, BiH
e-mail: draganaldj@gmail.com